

נושא השבוע: הליכה במקום סכנה

המקור בפרשה: קטונתי מכל החסדים (לב,יא), אל יעמוד אדם במקום סכנה, שבת ל"ב א'.

חסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

דבר העורך

הגאון רבי יצחק סורוצקין שליט"א מראשי ישיבת טעלז ומתיבתא דליקווד

בשיעורא

דעד שתכלה רגל מן השוק

הרמב"ם בפ"ד מה' חנוכה ה"ה כתב וז"ל, אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדמין, שכן או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר, עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק, עכ"ל.

והנה מרן הרי"ז ז"ל הוכיח מהרמב"ם דהשיעור שברר אינו בשמן שברר אלא הוא שיעור בזמן הדלקה, דהרי מבואר ברמב"ם בדמדליק באמצע הזמן אינו נותן שמן אלא שידלק עד שתכלה רגל מן השוק, ומשום שאין זה שיעור בשמן שברר אלא שיעור בהדלקה שידליק עד זמן כלות הרגל, ולכן כשמדליק באמצע הזמן א"צ ליתן אלא עד שתכלה רגל מן השוק.

והוסף מרן הרי"ז ז"ל, דהנה הרמב"ם כתב כמה זמן זה כמו חצי שעה או יותר, וצ"ע כונת הרמב"ם במש"כ או יתר כסוגי בחצי שעה, ובע"כ דכונת הרמב"ם דשיעור זה דעד שתכלה רגל מן השוק תלוי בכל מקום ומקום [וכ"כ הריטב"א בשבת דף כ"א ב' דבכ"מ הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שהחניות המוכרים שמן וכיוצא בפתחים, עיי"ש], וזהו שכתב או יתר, ר"ל במקום זמן שתכלה רגל מן השוק הוא יותר מזמן של חצי שעה הרי שיעורו הוא יותר מזה, ומוכח מזה דא"י שיעורא בשמן שברר דאז לא היה תלוי בכל מקום ומקום אלא שזה שיעור בהדלקה ולכן תלוי בכל מקום ומקום, עכ"ד.

אלא דלפ"ז תקשי למה כתב הרמב"ם שזמן זה כמו חצי שעה כשליכא שיעור של חצי שעה כי אם שיעור של תכלה רגל מן השוק שתלוי בכ"מ לפי מנהג המקום [והריטב"א באמת לא הזכיר חצי שעה כיון שלא תלוי כלל בחצי שעה אלא בכ"מ לפי מנהגו].

והנראה מוכרח מזה דס"ל להרמב"ם דבאמת ישנן תרי שיעורים בעד שתכלה רגל מן השוק, חדא שידלק עד שתכלה רגל מן השוק במציאות שזה תלוי בכל מקום לפי מנהגו מתי כלה רגל מן השוק, ושנית שצריך שידלק כשיעור חצי שעה אחרי כניסת הלילה [שזהו הזמן שסתמא כלה רגל בני אדם מן השוק], ונפ"מ בזה דבמקום שכלה רגל מן השוק במציאות קודם חצי שעה לאחר כניסת הלילה, מ"מ צריך שידלק עד חצי שעה לאחר כניסת הלילה, כיון שיש שיעור שידלק חצי שעה. ובה"ה שבהך מקום לא כלה רגל מן השוק במציאות עד לאחר חצי שעה, צריך שידלק לאחר חצי שעה עד שתכלה רגל מן השוק במציאות ואל"ה לא יצא יד"ח, וזהו התרי זמנים דנקט הרמב"ם חצי שעה או יתר.

ולפי המבואר צ"ע במקום שכלה רגל מן השוק במציאות קודם חצי שעה לאחר כניסת הלילה, שנתבאר דצריך שתדלק עד חצי שעה לאחר כניסת הלילה, ועבר ולא הדליק עד שכלה רגל מן השוק במציאות אבל אכתי היה קודם חצי שעה לאחר כניסת הלילה, מי נימא דכיון שיש תרי שיעורים בעד שתכלה רגל מן השוק וצריך שיכלה רגל מן השוק במציאות מלבד שיכלה הזמן של חצי שעה לאחר כניסת הלילה כדי לצאת יד"ח בהדלקתו, א"כ כל שעבר כלה רגל מן השוק במציאות כבר עבר זמנו ואינו מדליק, או דאע"ג דהיכא שמדליק כמזוונות צריך שיכלה רגל מן השוק

במציאות מלבד שיעבור הזמן של חצי שעה לאחר כניסת הלילה, דאל"ה לא מיקרי הדלקה עד שתכלה רגל מן השוק, מ"מ כל שההדליק מקודם שעבר הזמן של חצי שעה לאחר כניסת הלילה מקרי הדלקה קודם שתכלה רגל מן השוק, ואע"ג שכבר כלה רגל מן השוק במציאות באותו מקום.

וכמו"כ צ"ע במקום שלא כלה רגל מן השוק עד לאחר שעבר הזמן של חצי שעה, ועבר והדליק אחרי שעבר הזמן של חצי שעה מקודם שכלה רגל מן השוק במציאות, מי נימא דכיון שיש תרי שיעורים בעד שתכלה רגל מן השוק, וצריך שיכלה הזמן של חצי שעה מלבד שיכלה רגל מן השוק במציאות, א"כ כל שעבר עבר הזמן של חצי שעה כבר עבר זמנו ואינו יוצא חובת הדלקה.

ונראה דבין במקום שכלה רגל מן השוק במציאות קודם חצי שעה ועבר ולא הדליק עד לאחר שכלה רגל מן השוק מקודם חצי שעה, ובין במקום שלא כלה רגל מן השוק עד לאחר חצי שעה ולא הדליק עד שעבר חצי שעה, יצא חובת הדלקתו, ואע"ג שלא הדליק הנרות בהנך תרי שיעורים בעד שתכלה רגל מן השוק, ומשום דדוקא בכה"ג שהדליק כמזוונת לא מיקרי כלה רגל מן השוק עד שיעבור הנך שני שיעורים, וכ"ז שלא כבר חדא מן השיעורים לא חשיבא כלה רגל מן השוק. אבל בכה"ג שעבר חדא מן השיעורים של כלה רגל מן השוק, כיון שאכתי לא עבר שיעור השני מיקרי קודם שתכלה רגל מן השוק, ויכול לצאת יד"ח אף שלא דלקו הנרות לתרי הזמנים של עד שתכלה רגל מן השוק.

ודבר זה מוכח מהא שכתב הרמב"ם עבר זמן זה אינו מדליק, דלשונו מורה שכשעבר חצי שעה במקום שכלה רגל מן השוק קודם חצי שעה, או יותר מחצי שעה במקום שכלה רגל מן השוק עד לאחר חצי שעה מקרי עבר זמנו ולא יצא, ואי נימא שכל שעבר חדא מהשיעורים של כלה רגל מן השוק מקרי עבר זמנו, לא הו"ל לרמב"ם לכתוב עבר זמן זה אינו מדליק, אלא עבר חצי שעה במקום שלא כלה רגל מן השוק עד לאחר, או עבר רגל מן השוק קודם חצי שעה שוב אינו מדליק, ובע"כ דכל שאכתי לא עבר חדא מהשיעורים של כלה רגל מן השוק לא מקרי עבר זמן הדלקתו ואכתי יכול לצאת יד"ח הדלקה.

(גבורת יצחק חנוכה)

סכנתה של רומי גדולה וחמורה, היא מסכנת ההליגים של יון. סמיכותה חת החנוכה ליום עשרה בטבת מדינשה את ההבדלים בין שני אויבי העם היהודי. ואחרי נאחון המכבים על יון בא נצחונה של רומי על יהודה. בבית המדרש ההסטורי של העם היהודי, ראוי להגות וללמוד, לדת לעומקם של דברים ולנתח כראוי את הנאחון על יון ואת הכשלוך מול רומי.

היאך וכיצד זה, דווקא יון הבאה בכל כח אול מול מקדש ה' ומנסה בכל דרך לנתק את העם מרוחניותו – אינה מצליחה ומתמוטטת מול מאבקם של קומץ חשמונאים נחושים. ואילו רומי, זו שכביכול פיארה וכיבדה את מקדש ה' ואף שיללה אותו, הצליחה לגרום לחורבן המדול והנורא של בית ה' – שאת יום הזכרון הראשון לו אנו מציינים ב"י בטבת.

הרי לנו, כי לא רוחה של יון ותרבותה ההלניסטית, אלא מחשבתה וכוונתה של רומי – הם הם המרחיבים את קודשי ישראל. רוח של הגיון ושכליות רבה, אינה אויב לעם היהודי. התעמקות והארת מוח במחשבה היא מיסודותיו של העם, שכל כולו בניו ומיוסד על הרוח ולא על הגשם. שמחה היא לעם ישראל, אילו כל העולם כולו דיגול בדרך החשיבה ובתרבות העיון, שהרי כל זמן שהם נעשים בטרתום, הם אינם אלא שיא התפתחות טבע הגשם באופן הראוי והטוב לו, ומזאת אין ישראל מפחדים, שכן ברחויות ובשכליות, אנו מנצחים בכל מקרה ובכל מצב.

אלא, כחות החושים וטמטום הלב הוא בעוכריו של עם ישראל, לכן גם יתרון. הם כאשר משתלט טבע על עצמו, והן כאשר בא העם במגע עם אומה חומרנית וכתה חשית. גילדת מוח ועומק מחשבה הם בריכה לעם, הן כלפי מנים ונשותיו, והן כלפי יחסי החוץ עם שכנים ארמיים.

רק מחשבה רוחנית יכולה לעכל ולספוג את עוצמת התורה, ורק שאיפה רוחנית עזה להתעלות יכולה להביא בן אנוש לדורות רוחניות ומדעניות על דביקות בה' יתברך ועל השגות בן אנוש בעומקה של התורה.

...מרוח ההשכלה האנושית שיצאה מיון אין להם לקודשי ישראל מה לפחד. כשם שרואה הוא בה חלוצו ועוררו של יעודו הוא, של הארת האדם והשבתו. כן היה תמיד נכון להשכין באוהלו את האמת והאנושי שהיה טבוחו זו... הרי בכל זאת נחל האור שבמשכנות ישראל נצחונה חדשים לבקרים שהובילוהו תמיד לקראת "יתוכה" חדשה של קודשי העתיקים הנחתיים והבלתי ניתנים לצמצום..." (הרש"ר)

אכן, מנדהה של רומי כלפי עם ישראל וקודשיו היא שונה לגמרי!!! לא אומץ ליבם של הרומאים גבר על זה של עם ישראל, שכן משתוממים עמדם לגיונות רומי על מול עוזו ורוחם וגבורתם של הלוחמים היהודיים אשר השליכו נפשם מגד במלחמה.

לא חרבה של רומי הכניעה את יהודה. כי אם רוחה של רומי, רוח אשר משה מאש ימי מפיסוס אל תוך רשתה את ראשי העם שנתלדו בה וככל שנתקרבו אל רוח זו דחקו מקום את רוח היהדות. את רוח רומי חייב היהודי להכיר אם רוצה הוא לקבל תמונה ברורה על אויבו המסוכן ביותר.

מהותה של רומי דוגלת בחומריות ואך ורק בחומריות, בהשגת אדמה ורכוש, אין בה אידיאלים כמו אצל יון והיא כולה חומרנית מתירנית, ערך כל דבר נמדד ברומי לפי תועלתו הסופית העתידה לצמוח ממנו. אין אידיאלים מלבד אידיאל זה, והכל כשר למען השגתו והגשמתו. כל מה שהיה בו ענין לרוח, כל מה שיש בו כדי לרומם את הרוח ולעשות את האדם אנושי יותר, אין לו ענין כלל ברומי, אלא אם כן ראוי ונכון הוא לשרת את המטרה החומרנית ונמצא הוא ראוי לשמש ככלי שרת למען מטרה זו.

רומי הציעה חומרות בויה שסחפה אחריה המונים, ובעיוורון מוחלט צעדו ביטח החופש ואחיות ברית מדומה היישר אל ציפורני רחבותיהם של הלוחמים אשר שלפו לפתע את כלי מלחמתם.

כך הגיעה רומי אל יהודה להטיביעה בראשונה בנוף התאוות, ובהמשך לייסד גם את בית המקדש וגם את הדת ככלים להגדלת שלטון עצמי, כבוד ושררה, להשפיל כל קדוש וכל טהור ולגדל ולרומם את האנוכיות, התאוונות, חמדת הכבוד, וכל כלי החומר. ולבסוף, ללבוש הכל בחיבור כדרכו של רומי מאז ומעולם.

... רוחה של רומי הרחיקה את הנשמה מקדשי ישראל, על כן מסר ה' בחרון אפו את המקדש וכוהניו, המלך וכיסאו, בידו לגיונות רומי. ושכיתו הלכה בגלות עם ישראל שממר אמונים אלוקיו. ויהירונו אפוא ימי זכרון החורבן בפני רוחה של רומי, לא מפני האידיאלים של יון אלא מפני חומרנותה של רומי עליו לפחד..." (הרש"ר)

למה יצחק הלוי בן 66

צוף הוצאה לאור – נתן פלדמן

הופיע ויצא לאור בהוצאת צוף עמק אפרים להגאון רבי אפרים ראובן זורבין זצ"ל על מסכתות יבמות כתובות עכשיו בחנויות הספרים

זמן הדלקת נרות חנוכה

בית הכנסת

נוהגים להדליק נרות חנוכה בביהכ"ס, או בבית המדרש כמובא בכף החיים סימן תרע"א סי"ח, ונאמרו על כך כמה טעמים, הבי"ח או"ח סימן תרע"א כתב: "הטעם כדי להוציא אורחים שאין להם בית משלהם", וכך כתב בעל העיטור והוסיף: "דמדליקין עבור מי שאין לו שמן להדליק", הכל בו כתב: "כדי להוציא מי שאינו בקי ואינו וריו בזאת, ועוד טעם משום הידור מצוה אחרת וזכר למקדש". וז"ל "כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם, לפי שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקלות". ומשלהם כך כתב הפמ"ג בסימן תרע"ה בא"א סק"ב שיש להניח המנורה במקום גבוה לפרסם הנס. הריב"ש בסימן ק"א כתב וז"ל "מנהג ותיקין הוא משום פרסומא ניסא, כיון שאין אחרים יכולין לקיים המצוה כתקנה כל אחד בביתו שהיא להניחה על פתח ביתו מבחוץ כמובא בגמ' שבת כ"א ע"ב, וכיון שעתה יד האומות תקפה עלינו ואין אנו יכולים לקיים המצוה כתקנה, ומדליק כל אחד בפתח ביתו מבפנים ואין כאן פרסומא ניסא כי אם לבני ביתו לבד, לזה הנהיגו להדליק בביהכ"ס לקיים פרסומא ניסא, ואפ"י שאין מברכין על המנהג זהו במנהג קל כמו מנהג של ערבה שאינו אלא חבטה בעלמא, אבל בזה שהוא לפרסם הנס בביהכ"ס ברבים מברכין, ומיי"מ באתה הדלקה על ביהכ"ס אין אדם יוצא וצריך לחזור ולהדליק כל אחד בביתו דמצות חנוכה נר איש וביתו, עכ"ל. (עי' שבלי הלקט סימן קפ"ח).

וכתב להעיר בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן ס"ח דלפי הטעם שמביא הבי"ח להוציא את האורחים הרי מעיקר הדין היה צריך להשתתף בזה בפרוטה, וכתב ליישב עפ"משי"כ בטושי"ע או"ח סימן תרנ"ח לענין אתרוג הקהל שכל הקהל נותנים חלקם וכל מי שנטול יכול לצאת בו ע"ש, וא"כ היה לגבי נרות חנוכה הגם צריך לשתף אי"ע בפרוטה בשמן, ע"ז נותנים במנורת ביהכ"ס שמן ופתילה ממועות הקהל בשביל האורחים, דהיינו שהקהל מקנים בזה לכל אורח פרוטה כדי שיוכל לצאת יד"ח.

נוהגין להדליק בביהכ"ס בין מנחה למערב שאז הציבור מקובץ, יש שכתבו דנוהגין כן משום דרצו הז"ל להשוות הדלקת נ"ח להדלקת מנורה שבמקדש שהיתה הדלקתה אחרי תמיד של בין הערביים לפני הקטרת האימורים של הלילה כמבואר בפסחים נ"ט א', ע"ש.

בשו"ת שבות יעקב ח"ד סימן ס"ה כתב כיון דמצוה לראותן אחר הדלקתן משום פרסום נס, דאם היו מדליקין אחר תפילת ערבית היו הולכים מיד מביהכ"ס ולא היו נראין כראוי משא"כ עכשיו שנוהגין דמדליקין קודם תפילת ערבית. כתב בסי' מור וקציעה דאין להדליק בברכה כשאין עשרה אנשים, דלפרסומא ניסא צריך עשרה, וכן משמע בפ"ק דכתובות לגבי ברכת חתנים. וכן משמע בלבוש בסימן תרע"א, שכתב "נוהגין להדליק בביהכ"ס שזו פרסום שלנו **באסיפת הצבור**", ואף דכתב המג"א סימן תרע"א ס"ק י' דבשע"כ כשהוא סמוך לחשיכה וטרם יבואו מנין לביהכ"ס יתקדש היום יברך הדליק מיד, דמ"מ יש פרסום ניסא כשבאים אח"כ לביהכ"ס, אולם אם ברור שלא יבואו אח"כ עשרה לא יברך על ההדלקה. ובמ"מ בסימן תרע"א ס"ק מ"ז ובה"ל (שם) מסיק להלכה דירבך אף כשאין עשרה, וכ"כ בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן ס"ח, ועי' בשו"ת תשובות

מן הגר"ג אידלשטיין שליט"א

ספק דרבנן בנר חנוכה

בגמ' שבת כ"א ב' מצוה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו דאי כתבה הדר מדליק לה, לא דאי לא אדליק מדליק, ואי נמי לשיעורה. וכתבו התוס' דאם אחר ידליק מספק כיון שיש ב' תי' בגמ'. וצ"ע אדרבה נימא ספיקא דרבנן לקולא, ושמא הלכה כתירצא קמא בגמ' ואינו חייב להדליק.

והנה לענין ספירת העומר כתבו התוס' במנחות ס"ו א', דבספק חשיכה יכול לברך כיון שהוא ספיקא דרבנן, ולכאורה צ"ע נהי דבספק חשיכה אם ספר שוב אין חייב לספור מספק דספק דרבנן לקולא, אבל איך מברך בספק חשיכה כיון שהוא ספק יום, הא קי"ל ספק ברכות להקל.

ולכאורה צ"ל דכיון דספיקא דרבנן לקולא, כל מצוה דרבנן אין חיוב לקיימה באופן שיהא ודאי שעשאה כתיקונה, ודי לו אם קיימה במעשה שיש בו ספק ומשום שכן הוא עיקר התקנה במצוה דרבנן שיוצא ידי חובתו בין אם עשאה באופן ודאי ובין אם עשאה באופן שיש בו ספק, ומשום הכי כתבו התוס' שיכול לברך על ספירת העומר בין השמשות, ואין כאן ספק ברכה שהרי בספירה זו מקיים בודאי את המצוה שחייבו חכמים, וכיון שעשאה תכנתת חכמים יש חיוב ברכה בתורת ודאי, ואין זה ספק ברכה.

וכן יש לומר ג"כ בנר חנוכה כיון דגם בספק יוצא ידי חובה שוב אין לפטור בספק עבר הזמן משום ספק דרבנן לקולא, דכיון שעדיין לא יצא חובתו חייב להדליק עכשיו כיון שבהדלקה זו יצא ידי חובתו.

(אסיפת שמעונו חנוכה ופורים עמוד מ')

והנהגות ח"ב סימן שלי"ו דהגר"ח מבריסק צ"ל הקפיד שיהיו עשרה בביהכ"ס. ולטעם שמדליק משום פרסום הנס כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן ס"ה ששקט שהגיע לתינוק יכול להדליק נרות בביהכ"ס, אולם לפי הטעם שתיקנו מפני האורחים שאין להם בית אין הקטן מדליק, וגם דאין זה כבוד הציבור דהקטן מדליק.

בשו"ת זבחי צדק ח"ב או"ח ל' האריך בענין הדלקת נרות בביהכ"ס קודם תפילת ערבית היינו אפילו ביום ממש, וכתב שאם ימיתנו עד צאת הכוכבים תתבטל לגמרי מצוה הדלקת נרות בביהכ"ס היות ויש שהולכים לביתם מיד אחר התפילה, יש לסמוך על סברת יש מי שאומר שהובאה בסימן תרע"ב סעיף א' להקל להדליק נרות חנוכה כשהוא טרוד מפלג המנחה והלאה. אולם מדברי הלבוש תרע"א סעיף ח' כתב שאין להדליק נרות חנוכה בביהכ"ס קודם הזמן שכתב וז"ל "נוהגין להדליק בביהכ"ס בין מנחה למערב שהוא תחילת הכנסת היום הבא שתפילת ערבית הוא מיום הבא". ונהגים להדליק נ"ח בביהכ"ס גם בבוקר בעת התפילה, וכ"כ בפמ"ג ובסי' נהר מצרים חנוכה ח"ב, וכתב בשו"ת בין שלמה סימן נ"ג הטעם כדי לצאת ידי דעת הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין דבהטבת המנורה דשחרית היתה גם הדלקה אם מצאו שכבו הנרות. וכתב בליקוטי מהרי"ח בהלכות חנוכה דזה ברור דמשום רמז זה אין לברך על ההדלקה של הבוקר, אולם האור שמח הלכות חנוכה פ"ג חולק על ענין ההדלקה בבוקר משום דאור היום אין לו תועלת כמובא בריש פ"ק דפסחים, ע"ש.

מי שכבר הדליק בביתו נרות חנוכה ויברך גם ברכת שהחיינו האם יכול לברך עוד פעם ברכת שהחיינו על נרות בביהכ"ס? כתב בסי' מחזיק ברכה להחיד"א צ"ל סימן תרע"א אות ח' בשם שו"ת זרע אמת סימן צ"ו דיחזור ויברך גם ברכת שהחיינו, וכתב בשו"ת פרי השדה ח"ד סימן פ"ד להסביר דכיון דהדלקה בביהכ"ס היא פרסומא ניסא יותר גדול מאשר בבית, כמשי"כ הריב"ש א"כ זה נחשב לחידוש ויכול לחזור ולברך, וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן ק"ג. אולם אם בירך ברכת שהחיינו בביהכ"ס לא יברך עוד פעם בביתו אם לא שמצוה את בני ביתו בברכה, וכך מובא בשע"כ סימן תרע"ג ס"ק י"א, אמנם בשו"ת חתם סופר או"ח סימן י"ז כתב שמתכוון בהדלקת נרות של ביהכ"ס שלא לצאת יד"ח בזה, וכ"כ בתשובותיו או"ח סימן קמ"ג. (עי' שו"ת צ"ח אליעזר ח"ג סימן ס"ט ובסי' יומין דחנוכה סימן מ"ב).

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ שליט"א

שיטת ר"ת

מפורסמת, שיטת ר"ת וסיעתו, סוברים שאלה הכוכבים הם כשעה ורבע אחר השקיעה. וזמנאלי שצת חנוכה יק מתבוננים אם להמשיך במנהגם. (או מלד נדר צ) מלד על"ס החשק שמ"ה הלכה כר"ת. והנה כולי עלמא נוהגים שכאשר נולד תינוק ציוס קשי בחאי שעה אחר השקיעה, למולו בשבת, ולא חוששים לר"ת ומה טעמם בזה.

ואפשר, דשיטת ר"ת יק צה צ' ספיקות, (או שמ"ה אין הלכה כמותו, צ) שמ"ה הלכה כהמנחת כהן (מ"ב פ"ד ופ"ה), הסוכר דלצ"ח הכוכבים מודה ר"ת, וכ"מ דביאור"ל (סי' רס"א ד"ה קודם וסי' רל"ג ד"ה עד), וע"ע באגרות משה (או"ח ח"ד סי' סב). רק שחוששים לחומר"ל לא להקל בספק ספיקא לכתחילה וכמ"ס במהר"ם חלאוה (פסחים ד, ל) ובצ"ד (סו"ס קי). אכן כשהחשק לר"ת יגרום קול"ל במצות מילה, או קול"ל במצות נר חנוכה, צכהאי גונ"ל אין לר"ת לחשק לזה, ומכל מקום, אם הפסיד ח"י שעה מלאת הכוכבים, שמ"ה יק אור"ך להדליק כר"ת, וכל זה כמובן להערה בעלמא, וכל אחד ינהג כרבותיו.

בית סוהר

בית הכנסת שצ"בית הסוהר", ודאי חייב צהדלקה בצרכה ככל בית כנסת (סי' תרע"א, ז). אכן בצדדים, היה מקום לדון, כי ידוע שנהלקו האחרונים, אם בית בעל כרחו של אדם חייב במצוה, עיי' גמ' (יומא י"ב), ופתח עיניים למצוה החיד"ל"א שם, וסו"ת שער אפרים (סי' פג) וצבית הלל (יו"ד סי' רפד).

וגר"ה דל"ח שלענין נר צעינו "צבית", ויושבי קרנות רחוב, פטורים מהדלקה. מ"מ, אין אור"ך צ"ד"ן בית", אלא כל היכ"א שהוא במקום קבוע תחת קורת גג, חייב בנר חנוכה, ור"ה לזה בית פחות מד"א, דבמצוה פטור (שו"ע יו"ד סי' רפד, ג), ובנר חנוכה חייב. ושמעתי שכן הורה הגר"צ אב"א שאול זצ"ל.

מטוס ורכבת

הגמ"ל"א שם, פטור מהדלקה להג"ל וקמובן מדובר צהדלקה בחש"מ, דה"ל אין אפשרות טכנית להדליק א"ש במטוס, דהרי צעינו "צבית", ואין מטוס ורכבת נחשבים מקום מגורים כלל גם לזמ" שגמ"ל"א שם זמנים רבים, ור"ה ממה שכתב ה"ב"י (סי' תרע"א) צ"ס הכל צו (סי' מד) דה"ל דמדליקין צבית כנסת, הוא עבור מי שאין להם צח"ס, א"ש מוכח מזה דצבית הוא המחייב צהדלקה. ויש לדחות, דהדלקה עבור מי שאין להם צח"ס היינו שאין להם מקום מגורים כלל, ועיי' מה שהאריך בזה בצרכית הלוי (ח"א סי' פט).

שני חלונות

למדליקים בחוץ הבית בחלון הפונה לרה"ר, אף שהדלקה למעלה מ"ט, מ"מ הכי עדיף טפי, לפי שגמ"ל"א לעוצרים מבחוץ, משנ"ב (סי' תרע"א סק"ז) או לממלאים מול, שצ"ע הלוי (ח"ד סי' סה). אכן, אם יק לו חלון נמוך מ"י, ודאי יק להעדיפו, כיון שגמ"ל"א שאינו להאיר לצני הבית, והגבוה י' אפשר שגמ"ל"א להאיר לצני הבית.

רבי יוסף שלום אלישיב - ירושלים
(תרס"ז - תשע"ב) מתשובה לתלמידו

בענין זמן הדלקת נרות

חנוכה

כתב השו"ע [תרעב, א] אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה לא מאחרים ולא מקדימים. ויש לשאול, בבעל שמייע לביתו שעה אחרי זמן ההדלקה, האם אשתו תדליק בזמן ההדלקה, או שתמתין לו, ומה יהא כשהבעל לא נמצא בבית כלל, האם אשתו תדליק במקומו.

זה תלוי אם הבעל ע"ה זה יפגע בשלום בית כמו שמצינו שר חנוכה נדחה מפני נר שבת משום שלום בית, ואם הוא ת"ח הוא יודע את ההלכה.

ובשו"ע כתב עוד, שאם שכח או היזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ויאכזה פרסומי ניסא הלכך צריך לכתוב בה שמן כזה השיעור וכו' ומיהו ה"מ לכתחילה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה.

ויש לשאול, כאשר אדם מאחר את ההדלקה והגיע רבע שעה לפני עלות השחר, האם ידליק בברכה.

על כך נראה, שזה ברור שיברך בלי ברכה, שכן שעה שעתים לאחר הדלקה נקרא עדיין זמנו, אבל לא עד הבוקר.

נמצא איפה כי כאשר אנו חנוכה עומדים בפתח הבית וכנסים פנימה, המזווה קבועה בצד ימין שלנו. בצד החוק כי היא מגינה עלינו היא חוסמת את הבית מכליית רוחות זרות. לעומת זאת כאשר אנו עומדים בפתח הבית ומדליקים את נר חנוכה פנינו כלפי חוץ, אנו רוצים להאיר ולהקרין מהאור הפנימי שבבית גם על הרחוב החשוך, במצב זה נמצא נר חנוכה בצידו הימני בצדנו החוק. כך שלמעשה גם המזווה וגם נר חנוכה נמצאים בצד ימין. לשיניהם, עוצמה והחשיבות למלא תפקידם בשלמות.

ימי החנוכה חלים בעיצומו של החורף נשמי האוכל תלול טבת הארוכים כאשר במרבית שעות היממה חושך יכסה ארץ, כך גם ימי הפורים גם הם בחודשי החורף. לעומתם שאר מועדי השנה, שלושת הרגלים מתחילים בחודש האביב ונמשכים בקיץ. מובא בספרים כי ימי החנוכה וימי הפורים מסמלים מאבק ומלחמה בקמים עלינו לבלתינו בגוף ונפש. אלו ימי חושך בהם לשרו של עישו אפשרות לתקוף אותנו. בעיצומו של החושך מאירים לנו ימים אלו מזכירים ומלמדים אותנו כי יער מצווה ותורה אורי כי בכוח התורה והמצווה יכול נוכל לכל הקמים עלינו לבלתינו.

זמן ואופן הדלקת נר חנוכה מלמדים אותנו כי להגדיל תורה ולהאדירה, להרבות כבוד שמים אנו נדרשים תחילה לעבודה עצמית פנימית בעמל תורה, דקדוק מצוות ותקיפת המידות רק אחר כך נוכל להקרין גם כלפי חוץ להשפיע על סביבתנו. ההשפעה על הזולת צריכה להיות כמו שמדליקים נר מנר שהשלהבת הראשונה לא נחסרת מאומה מהדלקת השלהבת השנית. כמו שממלאים את הכוס והיא עולה על דותיה. נוצל את ימי החנוכה להארה פנימית בעמל התורה כי לנו היא עוז ואורה.

זמן הדלקת נר חנוכה

נר חנוכה אומרת הגמ' בשבת: 'מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק'. ההבנה הפשוטה בגמ' היא משעה שמתחילה השקיעה. אמנם הטור כותב: 'מצוותה מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה שאז העם עוברין ושבין ורואים בביתם ואיכא פרסומי ניסא'.

הטור שינה מלשון הגמ' לא מתחילת השקיעה אלא מסוף השקיעה. וכותב ה'בית יוסף': 'ונראה שדקדק רבנו לכתוב מסוף שקיעת החמה, משום דתחילת שקיעת החמה עדיין היום גדול, כמו שכתבו התוספות בפרק במה מדליקין'.

כוונת הבית יוסף לתוס' בדף ל"ה שם מובאת שיטת רבנו תם שהשקיעה שלנו היא 'תחילת השקיעה' ולאחריה יש עדין זמן של מהלך ארבע מיל שנחשב ליום גמור ורק לאחר זמן של שלוש ורבע מיל שזה כ-58 דקות מתחיל בין השמשות, ולאחר ארבע מיל שזה 72 דקות נגמרת השקיעה ואז חל זמן צאת הכוכבים.

יוצא איפה כי לדעת ר"ת, אם ידליק בליל כ"ה בכסלו בזמן השקיעה שלנו, שזה זמן שיעדין היום גדול יוצא שמדליק בכלל ביום כ"ד לכן כתב הטור שזמנה יוף שקיעת החמה' וכן פסק המחבר בתחילת סימן תרע"ב: 'אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה'. וכתב המשנה ברורה שם: 'היינו צאת הכוכבים שאז העם עוברין ושבין ורואין בביתו ואיכא פרסומי ניסא'.

אמנם המשנה ברורה מביא 'אבל באמת יש הרבה ראשונים דס"ל דכוונת הגמרא הוא על תחילת שקיעה שנייה והוא בערך רבע שעה מקודם'. ובהלכות שבת בסימן רס"א הביא המשנה ברורה 'אבל הרבה מהראשונים סבירא להו וגם הגר"א הסכים לשיטתם דבין השמשות מתחיל תכף אחר תחילת השקיעה הינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו'.

יוצא איפה, כי למדליקים עם השקיעה, זמן בו עדיין אור יום בחוץ. זמן הדלקת נר חנוכה מתחלק בין היום והלילה. יותר מחצי שעה עד צאת הכוכבים וחצי שעה אחר צאת הכוכבים עד שתכלה רגל מן השוק. נרות החנוכה דולקים גם בעוד יש אור בעולם וגם משחשכה. אנו כאילו מחלקים את זמן ההדלקה, חצי מהשקיעה עד הלילה וחצי בלילה.

בין המשמעויות הרבות שיש בהדלקת נר חנוכה בולט העניין של 'פרסומי ניסא' להודות ולהלל על הניסים ועל הנפלאות בניצחון המכבים על המתיונים. בניצחון לומדי התורה על אלו שביקשו 'לשחכים תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך'. וזאת על ידי הדלקת הנרות יכי נר מצווה ותורה אורי. האור הנובע מתורה ומצוות הכניע את החושך של תרבות יון.

ההלל וההודאה, הפרסומי ניסא צריכים להיות גם בבית פנימה וגם כלפי חוץ. עומד לו היהודי על פתח ביתו, מקבץ סביבו את בני ביתו, אור התורה והמצווה מאיר לו, השמש עומדת לשקוע, אבל עדיין יש לו אור. גם באור הזה הוא כבר מדליק את נרות החנוכה כדי להאיר לעומתים סביבו ולו. לחזק את האמונה בברא עולם למי בעשה לנו ניסים ונפלאות. בראש ובראשונה לבני הבית פנימה אחר כך כשמתחיל להחשיך בצאת הכוכבים מקרינה האמונה גם כלפי חוץ לעולם כולו והוא מקיים 'פרסומי ניסא' עד שתכלה רגל מן השוק.

נשוב לדברי הטור: שאז העם עוברין ושבין ורואים בביתם ואיכא פרסומי ניסא'. לכאורה הי צריך לכתוב: 'ורואים בביתו' כמו שהביאו המשנה ברורה. זה נראה באמת כטעות המדפיס אך אולי נרמזו כאן שני הדברים שהזכרנו: 'רואים בביתם' בני הבית ועוברים ושבים הנמצאים בשוק.

יסוד זה של עבודה בבית פנימה ועבודה כלפי חוץ נלמדת מדין נוסף בהלכות חנוכה. על מקום הנחת נר חנוכה נבא: 'מצווה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל. כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל' ויהיה מסובב במצוות. כאשר הוא יעמוד בפתח הבית וידליק את נר חנוכה הוא יהיה מסובב במצוות. מצידו הימני נמצאת המזווה ומצידו השמאלית נר חנוכה.

אנחנו יודעים שצד ימין הוא הצד החשוך והחוק, כמו שכתוב בתהילים: 'ימין ד' עושה חיל ימין ד' רוממה'. יד שמאל היא חלשה יותר, היא נקראת יד כהה, לכן מניחים תפילין על יד שמאל מפני שכתוב בפסוק: 'לאות על ידכה' ודורשים חז"ל יד כהה'. היד החלשה.

אם כן, צריך להבין מדוע באמת אנו מדליקים את נר חנוכה בצד שמאל. האם אין בזה הפחתה מחשיבותו של נר חנוכה שכל כך צריך להיזהר בו. מדוע באמת לא יהיה גם נר חנוכה בצד ימין, בצד היותר חזק והחשוב יחד עם המזווה.

כאשר נתבונן במהותו של נר חנוכה ובמהותה של מצוות המזווה נמצא הבדל משמעותי ביניהם. המזווה קבועה על פתח הבית מבחוץ. תפקידה לשמור ולהגן על הבית מאווירת הרחוב, מכניסת מזיקים ח"ו אל תוך הבית. נר חנוכה מהותו 'פרסום הנסי' להאיר מתוך הבית החוצה אל הרחוב.

האור של החנוכה
שהאיר בזמנו היטב

בביהמ"ד הגדול בוילנא עמד בצד דרום מנורת נחושת עשויה דגומת מנורת ביהמ"ק, יופיה היה לפה בני רבים, עד כי בשנת תרע"ד החליטה ממשלת רוסיה כי מקומה במוסקבה. על כסא הרבנות אותה עת ישב הגה"צ רבי יהושע העשיל, יהודי וילנא עברו תלאות רבות, המיסים הרבים שהוטלו עליהם הכריעו את ממונם, ובלית ברירה נלקח ביהמ"ד הגדול כערבון על תשלומי המיסים. בצד להם פנו היהודים לבית החיים לשפוך שיח כדי שיקומו גאוויה וצדקיה של וילנא ויבקשו רחמים, אך גם צעד זה נמנע מהם... משהבחינו היהודים כי קיצצו על תשלומי המיסים. בצד להם פנו ביהמ"ד נעול על בריח..

נמצאו מניח יהודים ישישים יראים ושלמים שיצאו בחשאי את העיר לעיירה טרוקי ומשם דרך מערת סרטים שהוליכה עד ביהמ"ד הגדול ובאמצעותו של הלילה הדליקו נרות וערכו תיקון חצות בדבקות גדולה, משהגיעו למילים 'בהיכלך שמיר ושותי' נשמע קול בכי תמרורים ונשא בחשבת ליל על כפני כח רחוב היהודים שלא ידעו מקור הבכי מהו.

לא עברו ימים רבים וקול על ה'בית קולי' הבוכה ומייללת בחצות הליל בביהמ"ד, הגיע אל הדוכים בעצמו, והוא בלווית משרתיו רכובים על סוסים החליטו לראות ולהתרשם מכך בעצמם, הם בדקו בכל צורה שדלתות הביכ"ו נעולים היטב, נטלו סולם ועלו לראות ממעל מה מתרחש פנימה, ולנגד עיניהם נראו עשרה ישישים עטופים בגדי לבן כמתים ומיללים ובוכים, עד כי נבהל הדוכס ביותר, ושב מיד לביתו, בחלומו ראה את אחד היהודים שהבחין בביתו בביהמ"ד עומד לציבו ומדבר אליו דברים קשים:

ידע לך דוכס!! עד מתי תחזיק את ביהמ"ד סגור וחתום לחלל שמו הקדוש? כבר עברת את המדה לא להבא לא תתן ליהודים להתפלל בו סופך יהיה מר מאד!!!

למחרת קרא הדוכס לראש הקהילה והודיעו כי מוכן הוא לפתוח את שערי ביהמ"ד ולבלד שימשכנו אצלו חפץ יקר ממנו למשכון, בהתיעצות עם המרא דאתרא רבי יהושע העשיל הוחלט למשכן את המנורה שכן כל מהותה של האות והיהודים מלומדים בנסים יכולים לצפות לנס... שמח הדוכס על קבלת המנורה והניחה לפני פסיליו, בכך חשב יכפר חרון אפו של אלוקי היהודים.. אך המנורה החלה להעלות עשן רב והשחירה כל פסיליו, והדוכס חשש לשלומה הצניע את החנוכה ושמרה בהדרת כבוד.

והנה הגיעו ימי החנוכה, ומשרצו להכין את החנוכה במקומה להדלקה נזכרו הכל כי היא ממושכנת אצל הדוכס, ניסו להניח חנוכה אחרת קטנה יותר כלל הנרות שהודלקו בה ואפילו גדולים וטובים דעכו מיד ונכבו, הבינו הכל כי רמז הוא משמים לפנות המנורה הגדולה שלהם שלא תשאר בידי עכו"ם.

מיד למחרת בא' דחנוכה התחילה חברת 'נר תמי' לקבץ כספים מיהודי האיזור כולו, מספר שנים לקח לאסוף סכום גדול של מסים אותם חייבים לדוכס, וביום א' דחנוכה שנת תצ"ג היה ליהודי וילנא אורה ושמחה, החנוכה שבה להאיר במקומה בביהמ"ד הגדול, והכל באו לשמוע ביום א' את הברכות שביטאו היטב את תחושת הכל - 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.

<p>אחים הקר רשת בשר למהדרין</p>	<p>פוטו ציון צילום אירועים, מצלמות וסטודיו</p>	<p>גל פז-רשת למוסיקה ירושלים-ב"ב-חיפה</p>	<p>פוטו סטודיו</p>
<p>• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •</p>			
<p>לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר</p>		<p>המגעול הנאמן זאב הורוביץ דלתות פלדה ומפתחות</p>	<p>צבי ורצבורג בית האבנריה</p>

